

Selma Lagerlöf: Tal vid Nobelbanketten

Talare	Datum	Plats
Selma Lagerlöf Nobelpristagare i litteratur	10 december 1909	Grand Hôtel, Stockholm

Omständigheter

»Nu förestår en ganska svår tid med tals hållande och fester och klädningssovmnad och umgänge med höga personer«, skrev Selma Lagerlöf i ett brev efter att ha tilldelats Nobelpriset i litteratur 1909 när Nobelfesten stundade. I ett annat brev sa hon att hon var sjuk och trött och inte hann skriva sitt tacktal förrän hon kom till Stockholm. Det var hennes svåraste arbete, »jag var i förtvivlan varje gång, jag tänkte på det, i förtvivlan, då jag skrev. Jag kunde inte få det att bli likt andra tal och då jag reste mig för att hålla det talet på Nobelfesten, så var det med en känsla, att det skulle gå totalt fiasco«. Men en av hennes vänner ger en annan bild från banketten på Grand: »Det var så tyst i hela denna stora samling, att varje hennes ord tydligt hördes, ehuru hon ej talade något särdeles högt och har ju en lägg och dåmpad röst. Jublet efter var nästan bedörfvande.«

I talet berättar hon hur hon åkt till Stockholm från Värmland och vändats inför denna stund. Då lopte tankarna iväg och i fantasin mötte hon sin döde far i himlen. Hon talade med honom om sin diktning och de författare som hon älskat och beundrat och slutligen om det pris som nu fyller henne med sådan glädje och tacksamhet.

Talet är en lösning på ett retoriskt problem. Det finns regler för decorum, för det passande, i all talekonst. Selma Lagerlöf vet att hon är kvinna och att hålla konstfulla tal är männens privilegium. Där för avstår hon demonstrativt från att hålla ett tal, för att visa den blygsamhet som anstår en kvinna. I stället berättar hon en saga, en sådan talekonst borde vara tillåten för kvinnor som har sin plats i det privata livet, i kök och bland barn. Men när hon räknar upp de moderna författare som ska överta henne så mycket, blir detta också ett stort lovtal över den moderna europeiska litteraturen, en kraft som förändrat hela världen. Och där hörd hon själv hemma. Det ligger en stolt självmedvetenhet bakom den skenbara blygsamheten i hennes tal.

Selma Lagerlöf blev en av de mest kända och beundrade gestalterna i Sveriges offentliga liv. Hon ombads att framträda vid konferenser och högtidligheter och från 1920-talet även i radio, det nya mediet. Och nästan alltid infogade hon små och sällsamma berättelser i dessa tal. I senare tid har en annan kvinnlig författare vunnit samma självklara auktoritet i den svenska samhällsdebatten. Det är Astrid Lindgren. Och även hon har använt sagan för att styra opinionen i skilda frågor.

Kungliga högheter! Mina damer och herrar!

Det var för några dagar sen, då jag satt på tåget för att resa till Stockholm. Det led mot kvällen. Det var mörkt ute och rätt skumt i kupén. Mina medresande slumrade hvar och en i sitt hörn, och jag satt tyst och hörde på tågets dån, då det brusade fram på skenorna.

Medan jag satt där, kom jag att tänka på alla de gånger, som jag hade rest till Stockholm. Som oftast hade det varit för något svårt. Jag hade farit dit för att ta examen, och jag hade farit dit med manuskript för att söka förläggare. Och nu var jag på väg dit för att ta emot Nobelpriset. Det var inte utan, att jag tyckte, att det var svårt, det också. Hela hösten hade jag lefvat i mitt gamla hem i Värmland i den största ensamhet, och nu skulle jag nödgas träda fram bland många

människor. Det var, som om jag hade blifvit skygg för lif och rörelse därborta i ensligheten, och jag blef ängslig vid tanken på att åter nödgas visa mig ute i världen.

Men i grunden var det ju en så förunderligt stor glädje att få ta emot priset, och jag sökte fördrifva min ängslan genom att tänka på dem, som skulle bli glada åt min lycka. Det var många goda gamla vänner, det var mina syskon, och först och främst var det min gamla mor, som satt därhemma och gladde sig åt att ha fått upplefva denna stora tilldragelsen. Med detsamma kom jag att tänka på min far, och jag kände en stor saknad öfver att han inte lefde, så att jag kunde berätta honom, att jag hade fått Nobelpriset. Jag visste, att ingen skulle ha blifvit så glad som han. Aldrig har jag råkat någon, som har hyst en sådan kärlek och vördnad för diktning och diktare, och om han nu hade fått veta, att Svenska akademien hadetillerkänt mig ett stort diktarpris – Det var en riktig sorg, att jag inte fick tala om det för honom.

Hvar och en, som har farit på tåget i natt och mörker, vet, att det kan hända, att vagnarna långa stunder glida framåt märkvärdigt stilla utan en skakning. Buller och rassel upphöra, och det jämna dånet från hjulen förbyter sig i stillsam och entonig musik. Det är, som om järnvägsvagnarna inte längre före fram på syllar och skenor, utan glede bort i rymden. Nå, just som jag tänkte på att jag ville råka far, hände något i den vägen. Tåget började ila framåt så ljudlöst och lätt, att jag tyckte, att det omöjligt kunde vara kvar på jorden. Och så började mina tankar leka: ”Tänk, om jag nu fore till min gamle far i himmelrik! Jag tycker mig ha hört, att sådant har händt andra; hvarför skulle det inte hända mig?”

Järnvägsvagnen fortfor att glida framåt tyst och ljudlöst. Men hvart den så for, så hade den långt att färdas, innan den nådde målet, och mina tankar hunno fram före den. ”När jag nu råkar far,” tänkte jag, ”sitter han nog i en gungstol på en veranda och har framför sig en solig gårdsplan, som är full af blommor och fåglar, och naturligtvis håller han på att läsa Fritjofs saga. Och då far får se mig, lägger han ner boken och skjuter glasögonen upp i pannan, och så reser han sig och går emot mig. Och han säger ”goddag” och ”välkommen” och ”Nej, är du ute och går!” och ”Hur står det till med dig, flickan min?” – alldeles på det gamla sättet. Först då han har satt sig till rätta i gungstolen igen, börjar han undra, hvarför jag har sökt upp honom. ”Det är väl inte något på tok därhemma?” frågar han plötsligt. ”Nej då, far, det står bra till.” Och jag ämnar just tala om nyheten, men så tycker jag, att jag vill gömma på den en smula, och

därför gör jag liksom en omväg. ”Jag har bara kommit för att be dig om ett godt råd,” säger jag och tar an ett bekymradt utseende. ”Det är så, att jag har råkat i stora skulder.”

”Jag är rädd för att du inte kan få mycken hjälp med den saken här hos mig,” säger far. ”Man kan visst säga om det här stället som om de gamla herrgårdarna i Värmland, att här finns allting utom pengar.”

”Det är inte heller för pengar, som jag är i skuld,” säger jag. ”Det var värre, det,” svarar far. ”Tala nu om allting från början, flickan min!” ”Det är inte för mycket, att du hjälper mig,” säger jag, ”för det är nog ditt fel från början. Kommer du ihåg hur du brukade sitta vid klaveret och sjunga Bellman för oss barn, och minns du hur du lät oss läsa Tegnér och Runeberg och Andersen ett par gånger hvar vinter? På det sättet var det, som jag råkade i min första stora skuld. Far, hur skall jag kunna vedergälla dem för att de lärde mig att älska sagorna och hjältedåden och fosterjorden och människolifvet i all sin storhet och i all sin skröplighet?”

När jag säger detta, sätter far sig till rätta i gungstolen och får ett vackert uttryck i ögonen. ”Jag är glad åt att jag var med om att skaffa dig den skulden,” säger han. ”Ja, det kan du ju ha rätt i, far,” säger jag, ”men du får komma ihåg, att det inte är slut med detta. Du får tänka på att jag har en sådan mängd fordringsägare. Tänk på alla de där fattiga och hemlösa kavaljererna, som brukade fara omkring i Värmland i din ungdom och spela kille och sjunga visor! Till dem står jag i skuld för galna äfventyr och upptåg och skämt i oändlighet. Och tänk på alla de gamla, som ha suttit i små grå stugor i skogsbrynet och berättat om näck och troll och bergtagna jungfrur! Det är väl de, som ha lärt mig hur det kan bredas ut poesi öfver hårda fjäll och svarta skogar. – Och så, far, tänk på alla de bleka och hålögdade munkar och nunnor, som ha suttit i skumma kloster och sett syner och hört röster! Till dem står jag i skuld för lån ur den stora legendskatten, som de ha samlat sig. Och tänk på dalbönderna, som drogo till Jerusalem! Är jag inte i skuld hos dem, därför att de gäfvo mig ett stordåd att skriva om? Och det är inte nog med att jag står i skuld hos människor, far, det är hela naturen också. Det är markens djur och himmelens fåglar och blommor och träd – de ha allesammans haft sina hemligheter att berätta mig.”

Far bara nickar och småler, medan jag säger detta, och ser inte alls bekymrad ut. ”Du måtte väl förstå, att det är en stor skuldbörda, far?” säger jag och blir

alltmer allvarsam. ”På jorden vet ingen hur den skall gäldas. Jag trodde, att ni visste det här i himlen.” – ”Ja, det veta vi nog också,” säger far och tar saken lätt, som han brukar. ”Det skall nog bli råd för dina bekymmer. Var inte rädd, barn!”

”Ja, men, far, det är ändå inte nog med detta,” säger jag. ”Jag står också i skuld hos alla, som ha ryktat språket, som ha smidt och format det goda verktyget och lärt mig att nyttja det. Och står jag inte i skuld till alla dem, som ha diktat och skrivit före min tid, som ha gjort det till en skön konst att berätta om människoöden, som ha gett uppslag och anvisat vägar? Står jag inte i mångfaldig skuld till dem, som i min ungdom främst uppburu dikten: hos de stora norrmännen och de stora ryssarna? Står jag inte i skuld därför, att jag har fått lefva i en tid, då mitt eget lands diktning har stått i högsta blomstring, därför att jag har fått se Rydbergs marmorkejsare, Snoilskys diktvärld, Strindbergs skärgård, Geijerstams folklif, Anne-Charlotte Edgrens och Ernst Ahlgrens nutidsmänniskor, Heidenstams Österland, Sophie Elkans lefvandegjorda historia, Frödings Värmlandslåtar, Levertins legender, Hallströms Thanatos och Karlfeldts Dalmålningar och så mycket annat framträda ungt och nytt, eggande till täflan och befruktande för drömmen?”

”Ja, ja,” säger far. ”Du har rätt, du är i stor skuld, men det skall det nog bli råd med.” ”Jag tror inte, att du riktigt förstår hur svårt jag har det, far,” säger jag. ”Du har nog inte besinnat, att jag också står i skuld till mina läsare. Hvad har jag inte allt att tacka dem för: alltifrån den gamle kungen och hans yngste son, som sände mig ut på min gesällvandring till södern, till de små skolbarnen, som klottra ihop ett tack för Nils Holgersson? Hvad skulle det ha blifvit af mig, om man inte hade velat läsa mina böcker? – Inte heller får du glömma dem, som ha skrivit om mig. Kom ihåg den store danske kritikern, som vann mig vänner öfver hela sitt land bara med ett par ord! Och tänk på honom, som nu är död och som tillblandade sin dryck på bittert och ljuft konstfullare, än någon har gjort hos oss före hans tid! Tänk på alla dem, som i främmande land ha arbetat för mig! Jag har skuld, far, både till dem, som ha berömt, och till dem, som ha tadlat.” ”Ja, ja,” säger far, och jag tycker inte, att han ser så lugn ut. Han börjar visst förstå, att det inte blir så lätt att råda mig.

”Kom ihåg alla, som ha hjälpt mig, far!” säger jag. ”Tänk på min trogna vän Esselde, som sökte öppna en väg för mig, då ännu ingen annan vågade tro på mig! Kom ihåg de många, som ha värnat om min diktning och skyddat mitt arbete! Och kom ihåg min goda vän och reskamrat, som inte bara förde mig till

södern och visade mig all konstens härlighet, utan också gjorde hela lifvet ljusare och rikare. Och tänk på all kärlek, som har mött mig, tänk på all heder och utmärkelse! Kan du inte förstå, att jag behöfver komma till dig för att få veta hur man betalar sådana här skulder?”

Far har sänkt hufvudet och ser inte så hoppfull ut som i början. ”Jag tror visst, att det inte blir så lätt att finna hjälp för dig, flickan min,” säger han. ”Men nu måtte det väl vara slut?” ”Nej, hittills har det väl ändå varit så, att jag har kunnat bära det,” säger jag. ”Men nu kommer snart det allra värsta. Det var därför, som jag var tvungen att gå till dig och fråga om råd.” ”Jag kan inte förstå, att du kan råka i värre skuld,” säger far. ”Åjo,” säger jag och så talar jag om ”det” för honom. ”Aldrig kan jag tro, att Svenska akademien” – säger far. Men i detsamma ser han på mig, och då förstår han, att ”det” är sant. Och det börjar rycka i hvarenda rynka i hans gamla ansikte, och han får tårar i ögonen.

”Hvad skall jag säga till dem, som ha beslutat i den här saken, och till dem, som ha anmält mig till pris?” säger jag. ”För tänk på, far: det är inte bara ära och pengar, som de ha gett. Det är också detta, att de ha en så god tro om mig, att de ha vågat utmärka mig inför all världen. Hur skall jag plåna ut den tacksamhetsskulden?” Far sitter och grubblar litet, men så torkar han bort glädjetårarna ur ögonen, skakar på sig, och så slår han näfven i stolkarmen. ”Jag vill inte sitta här längre och fundera på saker, som ingen, hvarken i himmel eller på jord, kan ge svar på!” säger han. ”Är det så, att du har fått Nobelpriset, då bryr jag mig inte om annat än att vara glad!”

Kungliga högheter! Mina damer och herrar! Då jag inte fick bättre besked på alla mina frågor, så återstår mig bara att be er deltaga i den tacksamhetens skål, som jag har äran föreslå för Svenska Akademien.”

Källa

<div>Vår omständighetsbeskrivning är en omarbetad version av beskrivningen av talet i Ordet är en makt: svenska tal från Torgny lagman till Carl Bildt och Mona Sahlin: en antologi (1998) sammanställd av Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard.</div>

Taggar

1900-tal, 1909, Författare, Kvinna, Nobelpriset

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/selma-lagerlof-tal-vid-nobelbanketten>